

Nukutaanko ponnaan vai pommiin?

Kielenkiintoista

Jyväskylän yliopiston
Kielikampuksen asiantuntijat
vastaavat lukijoiden kysymyksin.

K Tietäisittekö, milloin ja miksi suomalaiset ovat alkaneet "nukkua pommiin", joka viittaa pahaenteisesti uneen, josta ei enää herätäkään! Sanontahan alun perin kuuluu, että "nukutaan PONNIIN", eiköä pois raihteiltaan.

Ihmettelee myös eräs pilkunvillajaaja

V Sanonnan alkuperä on seläisissä ruotsin kielen ilmaisissa kuin "kasta bom", "skjuta bom" ja "bomma" jotka tarkoittavat ohi heittämistä tai ampumista, virheen tekemistä tai epäonnistumista. Alun perin kyse ei siis ole ollut räjähtävästä pommista, joka on ruotsiksi "bomb".

Suomen kielen etymologinen sanakirjan mukaan sanonta "nukkua pommiin" tai "mennä pommiin" on tunnettu ympäri Suomea, mutta sanakirja mainitsee myös muodon "ponniin". Tietoja on muun muassa Vihdistä, Sys-

mästä, Hartolasta, Kangasniemeltä, Kalajoelta ja Rovaniemellä. Ehkäpä joku niistä on pilkunvillajaajan kotipaikka.

Vesa Jarva, suomen kielen yliopistonlehtori

K Minua ärsyttää kun toimittajat ja muut käyttävät TAVALLAAN-sanaa niin paljon puheessaan. Minusta se vesittää koko sanoman jos sitä käyttää liikaa. Mitä mieltä olette? Samoin kuin käytetään sanaa IKÄÄNKUIN liikaa. Mitä se oikeastaan tarkoittaa ja voiko käyttää jotain muuta sanaa sen tilalla?

Pekka Valkonen

V Ehkä noissa ilmauksissa kysyjää ärsyttää erityisesti se, että niillä voidaan epämääräistä sanottua: "tämä on melkein näin, mutta ei välttämättä ihan". Nykyään ihmiset mahdollisesti aiempaa enemmän käyttävät tällaisia "takaportteja" eivätkä sano ihan varmaksi useitakaan asioita.

Ärsyttäminen, kuten muutkin tunteelliset reaktiot kieleen ovat hyvin tavallisia. Vastausta ärsytykseen joutuu etsimään yhtä lailla kielellisistä ilmiöistä, kyseisestä puhujasta kuin kuulijastakin. Kielen ärsyttävyyttä, siis sitä, miten ih-

miset erilaiset kielen ilmiöt kokevat, ei ole tutkittu kovin paljon – joskin tällainen havaintotutkimuksen suuntaus on tällä hetkellä nousemassa kielentutkimuksessa.

Mia Halonen ja Helena Mackay, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

K Minun korva sairastaa pahasti, kun Ylen toimittajat ovat otaneet tavaksi sanoa kellon alkua esimerkiksi "viittä yli kymmenen". Eikö sen pitäisi olla viisi yli kymmenen ja vastaavasti minun korva käskee sanoa, että viittä vaille kymmenen. Olenko väärässä?

Pekka Isomäki, Keuruu

V Pekka Isomäen lisäksi Matti Niemelä sekä nimimerkki Kielikello kysyvät samasta asiasta. Tämä on kiinnostava kysymys, sillä jo *Nyky-suomen käsikirja* (1974), jossa esipuheen mukaan "pääpaino on hyvään kielenkäyttöön opastavilla säännöillä ja ohjeilla", hyväksyy molemmat: viittä tai viisi (minuuttia) yli kolme tai kolmen ja viittä tai viisi (minuuttia) vaille kolme.

Iso suomen kielioppi (2004) esittää seuraavat mahdollisuudet (§ 707): Kello on viisi ~ viittä ~ vähän yli ~ vaille ~ vaille viisi ~ viiden. ja tote-

aa että "Yli- ja vaille-sanoja edeltävä aikamäärää ilmaiseva lauseke on nominatiivi- tai partitiivimuotoinen: viisi ~ viittä yli/vaille."

ISK on kuvaileva kielioppi, mikä tarkoittaa sitä, että se ei ota kantaa oikeakielisyyteen vaan kuvaa suomen kielen sellaisena kuin se näyttäytyy 1900-luvun lopun kirjoituksissa ja osittain puhutussakiryleiskielessä. Sen verkkoversi löytyy osoitteesta <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

Miksi kysyjät pitävät muoto viittä yli häiritseväenä? Tätä vo vain arvailla: onko mahdollista, että heidän kotiseudullaar muoto viisi yli on vallitseva ja toimittaja tulevat viittä yli-alueelta? Vai onko heille aikoinaan koulussa opetettu ainoa "oikea" tapa ilmaista asia Mia Halonen ja Helena Mackay, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Sinulla on nyt mahdollisuus jakaa mieltäsi askarruttavia kysymyksiä kanssamme mm. kieleen, kielenkäyttöön, kielenoppimiseen, kielenopetukseen, kielipolitiikkaan, monikielisuuteen ja monikulttuurisuuteen liittyvistä aiheista. Lähetä kysymyksiä omalla nimellä tai nimimerkillä varustettuna osoitteeseen: kielikampus@jyu.fi tai Kielikampus PL 35 (P) 40014 Jyväskylän yliopisto.